

Ε Ν Η Μ Ε Ρ Ω Τ Ι Κ Ο Β Η Μ Α

Παρουσίαση της ημερίδας του ΣΕΠΟΧ με θέμα: “Περιβάλλον και Χωροταξία”

Δ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ*

Στις 17 Φεβρουαρίου 1998 ο ΣΕΠΟΧ οργάνωσε ημερίδα με το θέμα “Περιβάλλον και χωροταξία”. Η ημερίδα έγινε σε αίθουσα του ΤΕΕ και είχε ιδιαίτερη επιτυχία από άποψη εισηγήσεων, συζήτησης και προσέλευσης. Στόχος της ημερίδας ήταν η διερεύνηση της σχέσης χωροταξικού σχεδιασμού και προστασίας του περιβάλλοντος, με ιδιαίτερη έμφαση στις πρακτικές της ελληνικής διοίκησης. Στο πλαίσιο αυτό, παρουσιάστηκαν εισηγήσεις που κάλυψαν μεγάλο μέρος του φάσματος των θεμάτων που περιλαμβάνει η παραπάνω σχέση.

Οι εισηγήσεις που παρουσιάστηκαν ήταν οι εξής:

Κ. Χατζημιχάλης	Χωροταξία-Περιβάλλον: από τις επιφυλάξεις της εκπαίδευσης στην αντιπαλότητα των πρακτικών.
Α. Αναγνωστοπούλου	Σχέση χωροταξίας και περιβάλλοντος μέσα από τη χωροθέτηση βιομηχανικών ζωνών και σημειακής

* Δημήτρης Οικονόμου, Αναπληρωτής Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

	βιομηχανίας. Νομοθεσία και διοικητικές δομές.
Ε. Τολέρης	Η χωροταξική διάσταση των μελετών περιβαλλοντικών και στρατηγικών επιπτώσεων.
Ρ. Κλουτσινιώτη	Μελέτες χωροταξικών επιπτώσεων και τα χωροταξικά σχέδια των περιφερειών.
Γ. Κατσαδωράκης	Φύση και χώρος.
Χ. Κοκκώσης	Η διαχείριση παράκτιων περιοχών ως παράδειγμα ενσωμάτωσης του περιβάλλοντος στη χωροταξία.
Λ Βασενχόβεν	Ο ρόλος των διευθύνσεων χωροταξίας και περιβάλλοντος στις νομαρχιακές αυτοδιοικήσεις.
Ε. Μπασουκέα	Η διασύνδεσης περιβάλλοντος-χωροταξίας: προσπάθειες, προβλήματα, προοπτικές.
Χρ. Ζαμπέλης	Στρατηγική χωροταξία και βιώσιμη ανάπτυξη.

Την ημερίδα, στην οποία προήδρευσε ο Γενικός Διευθυντής του ΥΠΕ-ΧΩΔΕ Γ. Βουρνάς, άνοιξε ο Πρόεδρος του ΣΕΠΟΧ Θ. Παπαγιάννης, ενώ τα πρώτα συμπεράσματα συνόψισε ο Δ. Οικονόμου. Επιπλέον, στη ζωντανή συζήτηση που διεξήχθη έλαβαν επίσης μέρος, πέρα από τους προαναφερθέντες, οι κκ. Καλοκάρδου, Βλάχου, Μπεριάτος, Χατζηδάκης, Τζατζάνης, Κατοχιανού, Δεκαβάλας, Μελανίτου, Μοδινός, Κατοχιανός, Νικολάου, Λιακόπουλος.

Δεν είναι εύκολο να συνοψιστούν σε μικρό χώρο οι απόψεις που παρουσιάστηκαν στις εισηγήσεις και στη συζήτηση. Ωστόσο, είναι δυνατόν να επισημανθούν από τώρα ορισμένοι βασικοί άξονες, που είναι οι εξής:

Συσχέτιση χωροταξίας και περιβάλλοντος. Ίσως ο κοινός παρονομαστής όλων των τοποθετήσεων ήταν η ύπαρξη, από άποψη αντικειμένου, στενής σχέσης μεταξύ χωροταξίας και περιβάλλοντος. Ωστόσο, το ακριβές περιεχόμενο αυτής της σχέσης είναι λιγότερο προφανές. Σχηματοποιώντας κάπως, το ζήτημα προσεγγίστηκε με τους εξής τρόπους:

- Η χωροταξία και η προστασία του περιβάλλοντος έχουν στενή, αμφίδρομη και ισότιμη σχέση. Η αντίληψη αυτή αναφέρεται κυρίως στην κανονιστική χωροταξία μικρής κλίμακας (χρήσεις γης και ανάλογες ρυθμίσεις).
- Η σχέση χωροταξίας και περιβάλλοντος είναι ιεραρχημένη. Η προστασία του περιβάλλοντος κινείται σε ένα κανονιστικό επίπεδο (συμπεριλαμβάνοντας, ενδεχομένως, και ορισμένα θέματα που με την τρέχουσα διοικητική πρακτική εμφανίζονται ως χωροταξικού χαρακτήρα, όπως οι χρήσεις γης στην ύπαιθρο ή οι σημειακές χωροθετήσεις). Η χωροταξία κινείται σε ένα στρατηγικό επίπεδο, περιλαμβάνοντας και στόχους μη περιβαλλοντικού χαρακτήρα (κοινωνικούς,

αναπτυξιακούς...), και δημιουργώντας ένα πλαίσιο για την περιβαλλοντική πολιτική. Προφανώς στην περίπτωση αυτή η εμφάνιση αντιφάσεων μεταξύ των δύο πολιτικών είναι πολύ πιθανότερη, όχι τόσο από την άποψη "λαθών" της χωροταξικής πολιτικής (πχ. περίπτωση ορισμένων μεγάλων έργων) όσο εγγενώς, ακριβώς λόγω της πολλαπλότητας των στόχων που πρέπει να εξυπηρετήσει η στρατηγική χωροταξία.

Αν και οι δύο προσεγγίσεις δεν είναι ασυμβίβαστες, παραπέμπουν σε διαφορετική ανάλυση και διαφορετικό πρότυπο διοικητικής και θεσμικής συγκρότησης για τις δύο πολιτικές. Παράλληλα, μια άλλη πτυχή του θέματος της συσχέτισης χωροταξίας και περιβάλλοντος αναφέρεται στο ζήτημα του αναγκαίου συντονισμού-όχι μόνο μεταξύ των δύο, αλλά και μεταξύ του συστήματος που αυτές συγκροτούν με άλλες πολιτικές που έχουν χωρική διάσταση: οικονομική, γεωργική, μεταφορών κ.λ.π.

Εφαρμογή της περιβαλλοντικής και χωροταξικής πολιτικής. Στο επίπεδο αυτό, αν και επισημάνθηκαν σημαντικά βήματα (αλλά και οπισθοχωρήσεις) κατά την τελευταία εικοσαετία, η κυρίαρχη αίσθηση είναι ότι η κατάσταση παραμένει μη ικανοποιητική. Τα προβλήματα τοποθετούνται σε διάφορα επίπεδα:

- Στο νομοθετικό επίπεδο, αν και υπάρχουν πάντα περιθώρια βελτίωσης (πχ. πλαίσιο προέγκρισης χωροθέτησης / έγκρισης περιβαλλοντικών όρων, ή διαδικασίες χωροθέτησης της βιομηχανίας), ίσως εντοπίζονται τα μικρότερα προβλήματα.
- Η ανάγκη εκπόνησης και θεσμοθέτησης χωροταξικών σχεδίων (φυσικού σχεδιασμού αλλά και στρατηγικού επιπέδου) επισημάνθηκε από πολλές πλευρές. Από αυτή την άποψη, το πρόγραμμα των χωροταξικών μελετών των περιφερειών της Διεύθυνσης Χωροταξίας θα καλύψει ένα σημαντικό κενό.
- Το μείζον πρόβλημα, πάντως, είναι αυτό της μη-εφαρμογής (πχ. Ν. 360 και μεγάλο μέρος του Ν. 1650) ή της κακής εφαρμογής των υπάρχοντων θεσμικών πλαισίων και ρυθμίσεων. Οι λεγόμενες παρεκκλίσεις, που αποδυναμώνουν συχνά διάφορες κατ' αρχήν ρυθμίσεις αποτελούν μέρος του προβλήματος. Μια άλλη βασική πτυχή του είναι η ανοχή και ενίοτε νομιμοποίηση παράνομων τετελεσμένων. Σημειώνεται στο σημείο αυτό η πρόταση θέσπισης διαδικασίας ασφαλιστικών μέτρων για το περιβάλλον, κατ' αναλογία αυτής που προβλέπει ο πρόσφατος νόμος για τα δημόσια έργα.
- Ο ανεπαρκής συντονισμός των φορέων της διοίκησης (με την ευρεία έννοια) που έχουν χωρικές αρμοδιότητες, αποτελεί επίσης κεντρικής

σημασίας πρόβλημα. Οι περισσότερες επισημάνσεις αφορούσαν στη συνεργασία ΥΠΕΘΟ-ΥΠΕΧΩΔΕ, αλλά προβλήματα υπάρχουν σε όλο το φάσμα της κεντρικής και αποκεντρωμένης διοίκησης και της αυτοδιοίκησης, καθώς και στο εσωτερικό του ίδιου του ΥΠΕΧΩΔΕ.

Χωροταξία, περιβάλλον και κοινωνία. Αρκετές εισηγήσεις αλλά και τοποθετήσεις κατά τη διάρκεια της συζήτησης αναφέρθηκαν στην αλληλεπίδραση χωροταξίας, περιβάλλοντος και κοινωνίας. Ορισμένα συγκεκριμένα σημεία που θίχτηκαν είναι τα εξής:

- Σε ποιο βαθμό νομιμοποιείται η προώθηση και δη επιβολή από συγκεκριμένες πλευρές (πχ. διοίκηση, επιστημονική και μελετητική κοινότητα...) απόψεων που είναι μειοψηφικές στην κοινωνία; Μια προσέγγιση που προτάθηκε βασίζεται στην έννοια των *περιβαλλοντικών δικαιωμάτων* (σημ. βλέπε και την έννοια του "περιβαλλοντικού συντάγματος", που συνδέεται με την υπαρκτή ήδη, έστω και μερική, παρουσία στο Σύνταγμα σχετικών προβλέψεων). Στο μέτρο που τέτοια δικαιώματα ενσωματώνονται στο δικαιοακό σύστημα, αυτά έχουν ρόλο ανάλογο με αυτό των ατομικών και / ή κοινωνικών δικαιωμάτων: δεν αντιμετωπίζονται υπό το πρίσμα των σχέσεων πλειοψηφίας / μειοψηφίας, είναι αναπαλλοτρίωτα και αποτελούν αντικείμενο δικαστικής προστασίας.
- Η στάση της κοινωνίας και των εκπροσώπων της (πολιτικοί, κοινωνία των πολιτών...) στα ζητήματα του περιβάλλοντος και της οργάνωσης του χώρου, χωρίς να είναι ομοιογενής, παραμένει σε σημαντικό βαθμό προβληματική, παρά τον αυξανόμενο ρόλο των περιβαλλοντικών οργανώσεων. Βασικό είναι το ερώτημα των αιτιών αυτής της κατάστασης. Προτάθηκαν δύο προσεγγίσεις, όχι κατ' ανάγκην αλληλοαποκλειόμενες αλλά διαφορετικές. Η πρώτη δίνει έμφαση σε δομικούς παράγοντες που διαμορφώνουν τις στάσεις (πχ. μικροϊδιοκτησία στη γη). Η δεύτερη δίνει έμφαση σε ζητήματα ενημέρωσης. Προφανώς, οι αιτίες αυτές οδηγούν και σε διαφορετικές στρατηγικές για την αντιμετώπισή τους: διαμόρφωση και χρήση κατάλληλων θεσμικών και οικονομικών μηχανισμών στην πρώτη περίπτωση (πχ. ριζικός αναπροσανατολισμός της πολιτικής γης), διαδικασίες ενημέρωσης.
- Μια ειδικότερη περίπτωση της τελευταίας περίπτωσης είναι το ζήτημα της εκπαίδευσης. Πέρα από την ενσωμάτωση μιας περιβαλλοντικής και χωρικής προβληματικής στο σύνολο της εκπαίδευσης, ιδιαίτερη σημασία έχει η διδασκαλία αυτών των γνωστικών αντικειμένων στο πανεπιστημιακό επίπεδο. Το γεγονός ότι οι χειριζόμενοι θέματα χωροταξίας, είτε από την πλευρά των μελετητών είτε από την πλευρά της

διοίκησης, δεν έχουν διδαχθεί με συστηματικό τρόπο τα αντίστοιχα γνωστικά αντικείμενα είναι ένας από τους παράγοντες που διαμορφώνουν τη σημερινή κατάσταση. Από αυτή την άποψη, η διαμόρφωση πανεπιστημιακών προγραμμάτων στα πεδία του περιβάλλοντος και της χωροταξίας, είναι σήμερα περισσότερο από αναγκαία.

Προφανώς οι παραπάνω πρώτες παρατηρήσεις δεν εξαντλούν τις εισηγήσεις και τη συζήτηση. Ο ΣΕΠΟΧ προτίθεται να δώσει συνέχεια στη διερεύνηση του θέματος, αφενός με τη δημοσίευση των εισηγήσεων, και αφετέρου με τη διοργάνωση ημερίδων και δημόσιων συζητήσεων που θα μελετήσουν σε βάθος επιμέρους ζητήματα που τέθηκαν κατά την ημερίδα. Σχετικές προτάσεις από μέλη του συλλόγου είναι προφανώς ευπρόσδεκτες.